

Paulina Matysiak

zesław Miłosz w zbiorach Archiwum Emigracji – opracowanie archiwalno-bibliograficzne

Archiwum Emigracji (dalej: AE) jest samodzielną jednostką archiwalno-badawczą Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, powstałą w roku 1995 (formalnie w 2000 r.)¹. Należy do grona instytucji naukowych w Polsce, które zainicjowały wszechstronne i krytyczne badania uniwersyteckie nad dorobkiem i historią instytucji emigracyjnych w XX w. Umożliwiła to m.in. różnorodność i wielkość zgromadzonych zbiorów. Najcenniejszym zespołem dokumentów jest archiwum tygodnika „Wiadomości” (Londyn 1946–1981), które liczy ponad 60 tys. manuskryptów i listów. Znajdują się w nim m.in. rękopisy Władysława Andersa, Edwarda Raczyńskiego, Kazimierza Wierzyńskiego, Józefa Mackiewicza, Józefa Czapskiego, Witolda Gombrowicza, Tymona Terleckiego, Jerzego Stempowskiego, Tadeusza Nowakowskiego, Jana Lechonia, Mariana Hemara i wielu innych. AE posiada również dokumentację innych instytucji: księgarni Libella i Galerie Lambert (Paryż), Drian Gallery (Londyn), Teatru „Syrena” (Londyn), wydawnictwa Książnica Polska (Glasgow), Stowarzyszenia Polskich Kombatantów – Oddział Niemcy, Kongresu Wolności Kultury (Paryż), Księgarni B. Mazowieckiego (Paryż). Archiwum przechowuje ponad trzysta kolekcji archiwalnych pisarzy, dziennikarzy, publicystów, artystów, ludzi teatru i nauki, a także wybitnych osobistości życia społeczno-kulturalnego, takich jak: Konstanty Brandel, Michał Chmielowiec, Ryszard Demel, Łucja Gliksmann, Natan Gross, Jadwiga Harasowska, Wacław Iwaniuk, Konstanty A. Jeleński, Jadwiga Jurkszus-Tomaszewska, Tamara Karren, Halina Korn, Stefania Kossowska, Adam Kossowski, Janina Kościałkowska, Jan Kott, Janusz Kowalewski, Irena Krzywicka, Jerzy R. Krzyżanowski, Witold Leitgeber, Józef Lewandowski, Leo Lipski, Krystyna Miłotworska-Hilary, Krzysztof Muszkowski, Mela Muter, Juliusz Nowina-Sokolnicki, Róża Nowotarska, Tadeusz Polanowski, Janusz Poray-Biernacki, Marta Reszczyńska-Stypińska, Zofia Romanowiczowa, Juliusz Sakowski, Olga Scherer, Henryk Skolimowski, Wojciech Skalmowski, Felicjan Sławoj Składkowski, Stanisław Szukalski, Wiktor Trościanko, Leopold Tyrmand, Jan Ulatowski, Wojciech Wasiutyński, Tadeusz Wittlin, Władysław Żeleński, Marek Żuławski.

Głównymi celami działalności Archiwum Emigracji są:

- gromadzenie, porządkowanie i opracowywanie archiwalnych zbiorów emigracyjnych oraz relacji i wspomnień żyjących pisarzy i wybitnych osobistości emigracji polskiej;
- gromadzenie informacji o zbiorach archiwalnych zawierających materiały emigracyjne w kraju i za granicą oraz ich mikrofilmowanie dla potrzeb pracowni, a także gromadzenie informacji o pracach badawczych nad emigracją prowadzonych w kraju i za granicą;
- gromadzenie danych bio- i bibliograficznych dotyczących wybitnych osobistości polskiej emigracji;

¹ M. Longinus, „Archiwum Emigracyjnej Atlantydy”. Archiwum Emigracji Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu 1994–2010 [w druku].

- udostępnianie posiadanych zbiorów archiwalnych w czytelni, a także w formie publikacji;
- inicjowanie badań naukowych na podstawie posiadanych zbiorów oraz wydawanie prac naukowych na nich opartych, a także współpraca z analogicznymi ośrodkami naukowymi, bibliotekami i muzeami polskimi w kraju i za granicą;
- pomaganie studentom w kontaktach z pisarzami i ośrodkami naukowymi polskiej emigracji;
- promocja zbiorów przez organizowanie wystaw, seminariów naukowych, konferencji oraz popularyzacja problematyki związanej z emigracją polską².

Działalność AE nie ogranicza się do gromadzenia spuścizn po emigrantach. Na podstawie zbiorów tej placówki są pisane prace licencjackie, magisterskie i doktorskie, przygotowywane artykuły i publikacje książkowe, organizowane wystawy.

Od roku 1995 w AE wydawana jest seria opracowań pn. „Archiwum Emigracji. Źródła i materiały do dziejów emigracji polskiej po 1939 roku”. Ukazały się w niej m.in. tomy poświęcone „Wiadomościom”, paryskiej Libelli i Galerie Lambert, Czesławowi Miłoszowi, Józefowi Łobodowskiemu, Józefowi Wittlinowi, Zygmuntowi Hauptowi oraz sztuce polskiej w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych. W drugiej serii, tzw. literackiej publikowana jest beletrystyka, poezja, eseistyka, sztuki teatralne powstałe na obczyźnie. Wydano w niej m.in. książki Stefanii Kossowskiej, Marii Danilewicz Zielińskiej, Czesława Miłosza, Jana Winczakiewicza, Jerzego Pietrkiewicza. Od roku 1998 zaś wychodzi czasopismo „Archiwum Emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty”, które jako jedyne w Polsce w całości jest poświęcone studiom nad różnymi zagadnieniami dotyczącymi kultury polskiej na wychodźstwie w XX w. Od roku 2006 rozszerzono tematykę pisma o studia nad emigracjami z krajów Europy Środkowej oraz relacjami pomiędzy nimi.

Od roku 2000 Archiwum przyznaje nagrodę za najlepszą pracę magisterską i doktorską poświęconą emigracji polskiej. Fundatorem pierwszych trzech nagród był Tadeusz Walczak, później fundowana ona była przy wsparciu Prezydenta Miasta Torunia, a obecnie – dzięki pomocy Kancelarii Senatu RP.

Od roku 2005 przyznawane jest stypendium artystyczne, którego fundatorem jest Jan Winczakiewicz, pisarz, poeta i tłumacz mieszkający we Francji. Otrzymują je wyróżniający się studenci malarstwa z Wydziału Sztuk Pięknych UMK. Najzdolniejsi młodzi malarze podczas dziesięciodniowego pobytu w Paryżu mogą zwiedzać muzea i galerie.

W zbiorach AE można znaleźć także materiały dotyczące Czesława Miłosza. Są to przede wszystkim korespondencje (z redakcją „Wiadomości”, z przyjaciółmi Anielą Micińską-Ulatowską i Janem Ulatowskim, Olgą Scherer), maszynopisy jego książek i tłumaczeń, maszynopisy wierszy i esejów, książki z dedykacjami Miłosza.

Najciekawszą częścią tych materiałów wydaje się korespondencja z Anielą i Janem Ulatowskimi. Przyjaźń z Anielą Micińską, nazywaną przez przyjaciół pieszczotliwie Nelą, sięgała okresu przedwojennego. Miłosz w latach trzydziestych przyjaźnił się z Bolesławem Micińskim, odwiedzał rodzinę Micińskich i poznał Nelę, która po skończeniu studiów pracowała w bibliotece MSZ-u. Ponownie spotkał Anielę po wojnie, w 1949 r. w Paryżu; później wspominał: „mieć kogoś, z kim można było mówić absolutnie szczerze o sytuacji politycznej w Polsce, było dla mnie wyjątko-

² M. A. Supruniuk, *Toruńskie zbiory emigracyjne: Archiwum Emigracji Biblioteki UMK. Komunikat*, [w:] *Uroczysko – Supraśl' 96* [Materiały z sesji], Supraśl 1996, s. 91–95.

wo cenne”³. Nela była przyjaciółką i powiernicą Miłosza kiedy w 1950 r. dostał nominację na pierwszego sekretarza ambasady. Ona także pomagała mu w ucieczce do Maisons-Laffitte. Kosztem przyjaźni z Miłoszem była utrata pracy w Lyonie. W 1955 r. dzięki pomocy pisarza, który odstąpił jej swoje miejsce, objęła posadę w Bordeaux. W tym samym roku Micińska poślubiła Jana Ulatowskiego. Miłosz prawie każdego lata odwiedzał ich we Francji. Wspomnienie o jednym ze spotkań zanotowała Anna Micińska, bratanica Anieli, córka eseisty Bolesława Micińskiego: „Wuj [Jan Ulatowski] był w swoim żywiole. Nie dopuszczając nikogo do głosu godzinami klarował Czesiowi jak naprawdę jest w Ameryce (w której nigdy nie był), czym jest poezja i jak ją pisać należy, udowadniał, że Miłosz nie ma pojęcia o sztuce i w ogóle jest pod wszystkimi względami ‘ciemna masa’. Słuchałam tego w osłupieniu, dopóki nie zrozumiałam, że w ten właśnie przewrotny sposób Wuj okazywał swojemu gościowi uznanie i szacunek. Wedle Wuja bowiem, spośród wszystkich ludzi na świecie, Czesław był jedynym godnym go w rozmowie partnerem; skoro tak, to należało go prowokować do dyskusji atakując najczulsze jego punkty. Tak też, mniemam, traktował to i Czesio, nie obrażając się i gęsto się przed Wujem ‘tłumacząc’...”⁴ Miłosz, gdy nawiązuje do tych spotkań, wspomina głównie Ulatowskiego: „wizyty u nich w Menton wymagały pewnej cierpliwości przy wysłuchiowaniu jego upartych wywodów”⁵. Korespondencja przybliży sylwetkę noblisty, odsłaniając jego prywatne życie i przyjaźnie. Warto dodać, że w archiwum Anieli Micińskiej zachował się maszynopis *Roku myśliwego*, który Aniela dostała do przeczytania; maszynopis pełen jest uwag i sprostowań, dotyczących głównie spraw przedwojennych. Z kolei w archiwum Jana Ulatowskiego znajdują się maszynopisy wierszy i esejów Miłosza.

Warto przypomnieć i podkreślić, że kilka tekstów Miłosza zostało opublikowanych w piśmie „Archiwum Emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty” oraz w wydawnictwach jednostki badawczej, jaką jest AE. Były to następujące teksty: *Bieliński i jednorożec*⁶, *Wielkie pokuszenie*⁷ i *Głos wiernego czytelnika*⁸. W piśmie AE został opublikowany również wywiad⁹ z noblistą przeprowadzony przez Annę Frajlich 8 listopada 1980 r. w Berkeley. Wywiad, zamówiony przez Radio Wolna Europa, był pierwszym, jakiego udzielił poeta tej rozgłośni. Wywiad emitowano czterokrotnie na antenie Radia Wolna Europa w listopadzie i grudniu 1980 r. Dwa teksty Miłosza znalazły się także w zbiorach szkiców i artykułów wydanych w serii „Archiwum ‘Wiadomości’”. Jednym z nich było wspomnienie *Ulizane «Wiadomości»*¹⁰, a drugim¹¹ – ankieta „Wiadomości” dotycząca Witolda Gombrowicza. Osobno natomiast

³ Cz. Miłosz, *Abecadło Miłosza*, Kraków 1997, s. 180.

⁴ A. Micińska, ...*Z wielką walizką rozpaczę. O Janie Ulatowskim (1907–1997)*, Kultura, 1998, nr 4/607, s. 27–28.

⁵ Cz. Miłosz, op. cit., s. 247.

⁶ Cz. Miłosz, *Bieliński i jednorożec*, Archiwum Emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty (dalej: AESSD), 1998, z. 1, s. 112–120 (tam również tekst w jęz. francuskim – Cz. Miłosz, *Bielinski et la licorne*, s. 103–111).

⁷ Cz. Miłosz, *Wielkie pokuszenie. Dramat intelektualistów w krajach demokracji ludowej*, AESSD, 2001, z. 4, s. 95–108 (tam również tekst w jęz. francuskim – Cz. Miłosz, *La grande tentation. Le drame des intellectuels dans les démocraties populaires*, s. 81–94).

⁸ Cz. Miłosz, *Głos wiernego czytelnika*, AESSD, 2002/2003, z. 5/6, s. 157–159.

⁹ Cz. Miłosz, *Samotności nikt nie wybiera... – rozmowa z Anną Frajlich*, AESSD, 2000, z. 3, s. 197–205.

¹⁰ Cz. Miłosz, *Ulizane «Wiadomości»*, [w:] „*Wiadomości i okolice. Szkice i wspomnienia*, t. 2, oprac. i red. M. A. Supruniuk, Toruń 1996 (seria „Archiwum ‘Wiadomości’ t. 2).

¹¹ *Gombrowicz emigrantów: na podstawie ankiety Michała Chmielowca w londyńskich „Wiadomościach”*, przygot. do druku, uzup. i wstępem opatrzył M. A. Supruniuk, Toruń 2006 (seria „Archiwum Emigracji” t. 26).

ukazał się tom korespondencji¹² poety z Manfredem Kridlem, historykiem literatury, oraz wcześniej publikowany w czasopiśmie tekst *Wielkie pokuszenie*¹³.

Zgromadzone w zbiorach AE materiały dotyczące noblisty są z pewnością unikatowymi dokumentami. Mogą przyczynić się do rozwikłania pewnych kontrowersji nagromadzonych wokół postaci Miłosza (np. list poety do Michała Chmielowca, w którym wyjaśnia swoją decyzję pozostania na emigracji), pokazują również jego „ludzką” twarz. Z pewnością są interesujące dla badaczy biografii poety i jego twórczości.

*

Archiwum „Wiadomości”, tygodnika literackiego założonego i przez wiele lat prowadzonego w Londynie przez Mieczysława Grydzewskiego, a po jego śmierci w 1970 r. – przez Michała Chmielowca i od 1973 r. przez Stefanię Kossowską, jest najważniejszą kolekcją AE. Archiwum to trafiło do AE w październiku 1994 r., jako dar Stefanii Kossowskiej. Archiwum z lat 1946–1981 jest prawie kompletne. Brakuje akt ankiety na temat Conrada przeprowadzonej przez Grydzewskiego w latach 50. wśród pisarzy angielskich i amerykańskich oraz dużej części listów skamandrytów, które zostały wykradzione z redakcji „Wiadomości”. W skład archiwum wchodzi korespondencja, akta nagrody „Wiadomości”, notatki M. Grydzewskiego, komplet pism wydawanych przez M. Grydzewskiego, książki, fotografie, rysunki, akwarele, grafiki oraz pamiątki po M. Grydzewskim, a także wyposażenie biurowe i meble ostatniego pokoju redakcyjnego.

Archiwum „Wiadomości”*

1. Korespondencja redakcyjna „Wiadomości”
Miłosz Czesław 1947–1980, 31 k. (S. Kossowska – 3 k., M. Chmielowiec – 1 k.) – AE/AW/CCVII
2. Materiały redakcyjne Nagroda „Wiadomości” 1963–1969
  - a. Nagroda „W” im. M. Grydzewskiego dla najlepszej książki wydanej na emigracji w 1967 r. Korespondencja z jurorami – Cz. Miłosz – 1 k. – AE/AW/CDIX
3. Materiały redakcyjne Nagroda „Wiadomości” 1969–1975
  - a. Nagroda „W” im. Mieczysława Grydzewskiego dla najlepszej książki wydanej na emigracji w 1974 r. Korespondencja z laureatami – Cz. Miłosz – 1 k. – AE/AW/CDX
4. Materiały redakcyjne Kondolencje po śmierci Grydzewskiego
  - a. Kondolencje I-O; Cz. Miłosz – 3 k. – AE/AW/CDXVI
5. Tableau ze zdjęciami współpracowników „Wiadomości” duże (na jednym ze zdjęć Cz. Miłosz) – przedmioty z redakcji „Wiadomości”.

Archiwum Michała Chmielowca trafiło do Torunia w roku 1994; jest darem wdowy, Ireny Hradyskiej. Archiwum pisarza, tłumacza i redaktora „Wiadomości” w latach 1967–1973 zawiera obszerną korespondencję, zarówno redakcyjną, jak i prywatną, rękopisy książek, artykułów i przekładów M. Chmielowca, rękopi-

* *Inwentarz Archiwum „Wiadomości” (1946–1981) oraz archiwów: „Wiadomości polskich, politycznych i literackich” (1940–1944), nagrody „Wiadomości” (1958–1990) i Mieczysława Grydzewskiego (1939–1971)*, oprac. M. A. Supruniuk, A. Jadowska i M. Karpińska, wstępem opatrzył M. A. Supruniuk, Toruń 2006.

¹² Cz. Miłosz, „*Mój wileński opiekun*”. *Listy do Manfreda Kridla (1946–1955)*. Z uzupełnieniem o listy Manfreda Kridla i addendum, z autografu do druku przygot., słowem wstępnym, przypisami i notą edytorską opatrzył A. Karcz, Toruń 2005 (seria „Archiwum Emigracji” t. 19).

¹³ Cz. Miłosz, *Wielkie pokuszenie*, Toruń 2002.

sy i skrypty słuchowisk i audycji radiowych, fotografie, dokumentację współpracy z RWE i Głosem Ameryki, teczki wycinków prasowych oraz pamiętki (w tym dokumenty osobiste), a także obszerne komplety czasopism redagowanych lub współredagowanych przez M. Chmielowca.

Archiwum Michała Chmielowca

1. Korespondencje L-M – list Czesława Miłosza¹⁴ z 1951 r. – (1 / 6 k.) – AE/MC/VI/6
2. Maszynopisy – list otwarty do Czesława Miłosza [bez daty, ok. 1947/1948 r.] (maszynopis, 9 k. – 2 egz. kompletne, 1 egz. – niekompletny, brakuje kart 1–2) – AE/MC/XVI/2.

Archiwum Natana Grossa przekazywano do AE od 1995 r. Archiwum zawiera przede wszystkim korespondencję z ludźmi książki i filmu, pisarzami, wydawcami i instytucjami polskimi w kraju i na emigracji oraz przyjaciółmi i czytelnikami. Znajdują się w nim także rękopisy wierszy i notatki do szkiców, a także wycinki prasowe i publikacje.

Archiwum Natana Grossa

1. Korespondencja – 1982–2003 – Cz. Miłosz (6 / 7 k.) – AE/NG/XLVI.

Archiwum Janusza Kowalewskiego jest darem pisarza oraz rodziny. Pierwsza jego część trafiła do Torunia w 1995 r., reszta materiałów – po śmierci pisarza w 1996 r. Archiwum zawiera dokumentację działalności pisarskiej (także przedwojennej), materiały do biografii politycznej, a także papiery związane z działalnością osób trzecich. Są w nim rękopisy i maszynopisy autorskie szkiców, felietonów i artykułów prasowych, audycji i felietonów radiowych. Wśród wyodrębnionych z całości tekstów literackich znajduje się 20 notatników rękopiśmiennych wspomnień, ponadto eseje, drobne wiersze, opowiadania, powieści, sztuki sceniczne i słuchowiska radiowe. Kolekcja zawiera także dokumentację prac redakcyjnych i pomysłów wydawniczych oraz korespondencję literacką i zawodową z pisarzami, wydawcami, czytelnikami i instytucjami emigracyjnymi, krajowymi i obcymi.

Archiwum Janusza Kowalewskiego

1. List Czesława Miłosza do Janusza Kowalewskiego (bez daty) (1/1 k.) – Korespondencja Lasocki – Muszkowski – Cz. Miłosz.

Archiwum Bronisława Mazowieckiego zawiera obszerną korespondencję z rodziną i przyjaciółmi, dokumentację działalności księgarskiej oraz materiały rękopiśmienne. Znajduje się w nim również bogata dokumentacja do dziejów Kongresu Wolności Kultury, jego działalności wydawniczej i organizacyjnej.

Archiwum Bronisława Mazowieckiego

1. Maszynopis powielany, wersja francuska tekstu Cz. Miłosza „Bieliński i jednorozec”.
2. Broszura w języku francuskim „Wielkie pokuszenie”.

Archiwum Anieli Micińskiej-Ulatowskiej, tłumaczki, żony Jana Ulatowskiego, zawiera wspólną korespondencję z mężem i przyjaciółmi.

---

¹⁴ List będzie opublikowany w AESSD, 2011, z. 14/15.

Archiwum Anieli Micińskiej-Ulatowskiej

1. Aniela Micińska – Cz. Miłosz „Rok myśliwego” „Ewangelia” – Listy Cz. Miłosza – Giertych
  - a. Teczka: listy Miłosz–Giertych: 1 list Cz. Miłosza (maj 1983 r.) (5 k.) i odpowiedź J. Giertycha (4.6.1983 r.) (4 k.)
  - b. Teczka: Fotografie Cz. Miłosza i Anieli Micińskiej: 7 fotografii czarno-białych (na odwrocie jednej zanotowano: „Pod balkonem Julietty w Weronie jesień 1963”) i 6 fotografii kolorowych
  - c. Teczka: Cz. Miłosz – Ewangelia wg św. Marka:
    - i. Księga Eklezjasty, tłum. Cz. Miłosz – 29 kart – fotokopia
    - ii. Ewangelia wg Marka – tłum. Cz. Miłosz – 60 kart – kopia – podpis prawdopodobnie Cz. M. ołówkiem na końcu: „z greckiego tłumaczył Czesław Miłosz”
  - d. Teczka: Cz. Miłosz „Rok myśliwego” – I wersja – 166 stron maszynopisu (kopia) z naniesionymi na marginesach notatkami i 27 stron maszynopisu (kopia) niezidentyfikowanego (prawdopodobnie dalsza część)
  - e. Teczka: Cz. Miłosz „Rok myśliwego” – uwagi Neli do książki: listy Anieli Micińskiej (3/5 k.) oraz 7 kart notatek i uwag.

Archiwum Jana Ulatowskiego jest darem Anny Micińskiej. Trafiło do Torunia w 1997 r. Obszerny zespół archiwalny obejmuje przede wszystkim kilkadziesiąt tomów rękopiśmiennego dziennika-notatnika prowadzonego od końca lat 40. aż do śmierci autora; są to zapiski autobiograficzne, notatki do szkiców i artykułów, z których później powstawały teksty publikowane, oraz szczegółowe uwagi i wypisy z lektur książek i prasy. W archiwum znajdują się również tysiące wycinków z prasy francuskiej i emigracyjnej w układzie chronologicznym, poświęcone zagadnieniom związanym z Polską lub Europą środkową. Duża część kolekcji to zbiór rysunków i fotografii (negatywów) artystycznych Jana Ulatowskiego. Archiwum zawiera także obszerną korespondencję z pisarzami i przyjaciółmi.

Archiwum Jana Ulatowskiego

1. Korespondencje – Czesław Miłosz¹⁵ i Teksty literackie Miłosza
  - a. Czesław Miłosz – Listy – 1940–1962 (29 listów Cz. M., 2 listy J. U./44 k.)
  - b. Czesław Miłosz – Listy – 1963–1976 (39 listów Cz. M., 2 listy J. U./58 k.)
  - c. Czesław Miłosz – Listy – 1977–1989 (31 listów Cz. M., 3 listy J. U./45 k.)
  - d. Czesław Miłosz – Listy – nie datowane (22 / 26 k. – w tym 4 fotografie: Cz. M. z Józefem Czapskim, Cz. M. z Anną Micińską, syn Antoni)
  - e. Czesław Miłosz – Teksty Literackie – tytuły utworów: „Do pani profesor w obronie honoru kota i nie tylko (z okazji artykułu ‘Przeciw okrucieństwu’ Marii Podraza-Kwiatkowskiej)”, „Po odcierpieniu”, „Tłumacząc Annę Świrszczyńską na wyspie Morza Karaibskiego”, „Muzeum”, „Suknia w groszki”, „Odczyt”, „Miasto młodości”, „Do Allena Ginsberga”, „Wspominając Wandę”, „Ta planeta”, „Artysta”, „Shestov, or the purity of despair”, „Sześć wykładów wierszem”, „1 grudnia”, „Kuźnia”, „Zgoda”, „One”, „Powrót”, „Albo-Albo”, „Fotografia” – s. 59
  - f. Czesław Miłosz – Teksty Literackie – maszynopis dotyczący Konstantego Jeleńskiego (s. 18) oraz maszynopis francuskiego tekstu dotyczącego Zbigniewa Uniłowskiego (s. 46).

¹⁵ Korespondencja ta jest opracowywana i przygotowywana do druku przez Pawła Kądziałę.

Księgozbiór Jana Ulatowskiego

1. Czesław Miłosz, *Histoire de la littérature polonaise*, trad. André Kozimor, Fayard 1986. – sygn. 774 [dedykacja: „Jankowi i Neli z całusem na pamiątkę jeszcze jednego pobytu w [nieczytelne] Czesio 20. V. 86”].

Archiwum Olgi Scherer, powieściopisarki, sławistki i teoretyk literatury, obejmuje obszerną korespondencję z pisarzami i przyjaciółmi oraz wydawcami, dokumentację współpracy translatorskiej z P. Emmanuelem i K. A. Jeleńskim nad francuską antologią poezji polskiej oraz dokumentację działalności paryskiego Funduszu Pomocy Niezależnej Literaturze i Nauce Polskiej z lat 1982–1993. Osobną część stanowi księgozbiór; jest w nim wiele książek z dedykacjami znanych pisarzy. Archiwum trafiło do AE w 1996 roku.

Archiwum Olgi Scherer

1. Korespondencja – Lebenstein–Rosefeld
  - a. Teczka nr 3 – Korespondencja Janina i Czesław Miłoszowie – 1967–1986 (6/6 k.).

Księgozbiór Olgi Scherer

1. *Księga Hioba*, tłum. z hebrajskiego Czesław Miłosz, Éditions du Dialogue, Paryż 1981. – sygn. 200 (ilustracje – Jan Lebenstein; wydanie ukazało się w nakładzie tysiąca egzemplarzy, nr 0014) [dedykacja: „Kochanej Oldze nie obcy różnym cierpieniom Czesław 1 marca 1982 Paryż”].
2. Czesław Miłosz, *The History of Polish Literature*, London 1969. – sygn. 245 [dedykacja: Kochanej Oldze pierwsza dedykacja na nowym mieszkaniu Czesław 9. VIII.71”].
3. *Księga mądrości*, tłum. z greckiego Czesław Miłosz, Éditions du Dialogue, Paris 1989. – sygn. 297 [dedykacja: „Olusi żeby była gruba Czesław Miłosz”].
4. *Ewangelia według Marka, Apokalipsa*, tłum. z greckiego Czesław Miłosz, Éditions du Dialogue, Paris 1984. – sygn. 432 [dedykacja: „Oldze całuję Czesław Miłosz”].
5. *Księgi Pięciu Megilot*, tłum. z hebrajskiego i greckiego Czesław Miłosz, Éditions du Dialogue, Paris 1982. – sygn. 433 [dedykacja: „Oldze od Czesława 21.VII.82 U Kota”].

Archiwum Tadeusza Polanowskiego jest darem wdowy, Stanisławy Polanowskiej, trafiło do AE w 1996 r. Archiwum zawiera rękopisy i maszynopisy literackie z okresu przed emigracją i po emigracji, tłumaczenia, korespondencję z przyjaciółmi, wydawcami, wycinki prasowe, materiały do pracy dziennikarskiej i literackiej. Dużą część kolekcji stanowią materiały dotyczące literackiej Nagrody Nobla dla A. Sołżenicyna i Cz. Miłosza.

Archiwum Tadeusza Polanowskiego

1. Teczka: T. Polanowski – odnośnie Cz. Miłosza:
  - a. Negatywy zdjęć z uroczystości wręczenia Nagrody Nobla Cz. Miłoszowi
  - b. List T. Polanowskiego do S. Kossowskiej
  - c. 2 fotografie Cz. Miłosza (jedna z nich opisana na odwrocie: „Miłosz – z odznaką ‘Solidarności’ w kłapie przemawia w Sali Akademii”)
  - d. Nadbitka z „Wiadomości” (wiersz o Cz. Miłoszu)

- e. Broszura „Translation of the speeches at Nobel Festival 1980”
- f. „Dziennik Polski” nr 52, 27 XII 1980 (na s. 1 i 12 tekst wystąpienia Cz. Miłosza w sali Akademii Szwedzkiej pt. „Między przeszłością i przyszłością”)
- g. „Dziennik Polski” nr 1, 3 I 1981.

Archiwum Stefanii Kossowskiej, pisarki, dziennikarki, publicystki i ostatniej redaktorki „Wiadomości”, zawiera rękopisy i maszynopisy prac autorskich, korespondencję z autorami i przyjaciółmi, wycinki prasowe, fotografie i pamiątki. Osobną część stanowi liczący kilkaset woluminów księgozbiór, w tym wiele książek z dedykacjami znanych pisarzy i poetów. Archiwum trafiło do AE w 2000 roku.

Księgozbiór Stefanii Kossowskiej

1. Czesław Miłosz, *Zaraz po wojnie. Korespondencja z pisarzami 1945–1950*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1998. – sygn. 422 [dedykacja: „Dla p. Stefanii Kossowskiej Czesław Miłosz”].
2. Aleksander Wat, *Mediterranean Poems*, edited&translated by Czesław Miłosz, Ardis, Ann Arbor 1977. – sygn. 429 [dedykacja: „Pani Stefanii Kossowskiej ten (może) dowód, że bywają przyjazne konfraterie poetów od tłumacza Berkeley, 17. II. 77”].

Archiwum Jerzego Krzyżanowskiego, historyka literatury, prozaika i krytyka literackiego mieszkającego w Stanach Zjednoczonych. Częścią archiwum jest bogaty księgozbiór, z książkami opatrzonymi dedykacjami wielu pisarzy krajowych i emigracyjnych. Archiwum trafiło do Torunia w 2005 roku.

Księgozbiór Jerzego Krzyżanowskiego

1. Czesław Miłosz, *Utwory poetyckie. Poems*, Ann Arbor 1976. – sygn. 88 [podpis: „Czesław Miłosz 5/27/82”].